

MIJN NATUUR

*Herinneringen
aan sneeuw*

Schenken aan SBNL:
de gevers vertellen

Grootschalig kappen
of boom voor boom?

Eigen gereedschap
voor vrijwilligers

Een nieuwe biotoop

Roelof Hemmen is sinds 1 oktober de nieuwe voorzitter van SBNL Natuurfonds. Hij is gefotografeerd op een akker naast zijn huis in Heeswijk-Dinther. 'In de achtergrond zie je het bos van de voormalige varkensboer Toine van der Heijden. Ongeveer 20 jaar geleden besloot hij zijn stallen te slopen en vormde zijn grond om tot 13 hectare bos. Hij ziet dat als zijn nalatenschap. Dat vind ik een heel mooie gedachte. Die kleine stukken nieuwe natuur maken zoveel verschil. Je ziet onmiddellijk dat er veel meer leven in zo'n gebied zit.'

'Ik wandel met mijn honden bijna dagelijks door het bos en langs het water van de Leijgraaf. Ik zie er geregeld ijsvogels, reeën, hazen, soms een vos of bever. Het bos is echt een volledig nieuwe biotoop geworden. In mijn vrije tijd jaag ik graag. Als je alleen maar naar de natuur kijkt, maak je er niet echt deel van uit. Als ik jaag, heb ik dat gevoel wel, dan ben ik één met die natuur. Ook als ik niets schiet, heb ik een mooie dag.'

FOTO: HESTER HELEEN

SBNL
Natuurfonds

Mijn Natuur is een uitgave van SBNL Natuurfonds.
Lekdijk 58
3998 NJ Schalkwijk
Telefoon (0318) 578357
E-mail sbnl@sbnlnatuurfonds.nl
www.sbnlnatuurfonds.nl
IBAN NL97 RABO 0158 7442 41

Redactie

Marlies Kolthof (eindredacteur),
Simone Luijckx, Trix van Veen,
Hans Siemes, Kees de Kroon en
Oswin Schneeweisz.

Foto's

Fotoarchief SBNL Natuurfonds,
Hans Menop, Hester Heleen,
Marlies Kolthof, Kees de Kroon,
Trix van Veen, Harry van Emden,
D.J. Bergsma, Rob Visser,
Waterschap Limburg, SMVV,
Henk Graven, Etiënne Thomassen,
Margriet Pflug, Rudi Debruyne,
H. van Oosten, Hans en Jan-Willem
Jannink, Jan Peeters, Freepik
Company

Vormgeving

Aad van Dommelen (Witvorm)

Druk

Damen Drukkers

Advertentie-exploitatie

SBNL Natuurfonds

Abonnementen

Losse abonnementsprijs voor
niet-donateurs 2025: € 20,00 per jaar
Voor leden van een ANV, de
Jagersvereniging of de NOJG:
€ 18,00 per jaar
Abonnementen worden automatisch
verlengd. SBNL Natuurfonds
hanteert één maand opzegtermijn
voorafgaand aan het verstrijken van
het abonnement

ISSN 2588-8692

Jaargang 8, winter 2024

Overnemen van artikelen is
toegestaan met vermelding van
bron, auteur en toezending van
een bewijsexemplaar aan het
bureau van SBNL Natuurfonds

In dit nummer

Gulle gevers vertellen

Wat maakt SBNL Natuurfonds tot een aantrekkelijk goed doel om aan te schenken? Drie gulle gevers vertellen. Het Elise Mathilde Fonds werkt al zes jaar samen met SBNL Natuurfonds en maakt dankzij de H.J.E. van Beuningenbijdrage praktijkgericht, wetenschappelijk onderzoek mogelijk. Het Lida Jannink Fonds stelt drie keer € 10.000 beschikbaar voor Twentse natuurontwikkeling. En Dory Hoijsink besloot tot een periodieke schenking voor vijf jaar, als eerbetoon aan haar overleden echtgenoot.

Wordt sneeuw straks een vage herinnering?

Sneeuw is meer dan alleen een natuurverschijnsel. Het is ook een bron van nostalgie. Een witte kerst. Sleetje rijden en sneeuwballen gooien. Klimaatverandering heeft een enorme impact op de hoeveelheid en de kwaliteit van sneeuwval, zowel in Nederland als elders in Europa zoals in de Alpen. De gevolgen zijn verstrekend, ecologisch en economisch.

Foto cover:
Roerdomp Hans Menop

Vlaktekap versus uitkapbeheer

Wat is beter? Binnen een bos de bomen groepsgewijs kappen of juist individueel? Die vraag levert binnen het bosbeheer al jarenlang een soort 'stammenstrijd' op. Reden voor onderzoeker Etienne Thomassen en zijn collega's om de voor- en nadelen van beide beheermethoden onder de loep te nemen. SBNL Natuurfonds droeg bij vanuit het Nora Croin Michielsenfonds.

Gereedschap voor Achterhoekse vrijwilligers

Kleine stukjes bijzondere natuur mogen niet verloren gaan, vond Gerardus van der Lugt uit Borculo 60 jaar geleden. Hij richtte er een stichting voor op. Met veel gedrevenheid zetten 'zijn' vrijwilligers zich nu in om die kleine natuurterreinen in de Achterhoek te behouden. Het Van Hemertfonds betaalde mee aan het gereedschap.

2 Mijn Natuurmoment

Een nieuwe biotoop

4 Colofon

7 Voorwoord

Het seizoen van het schenken

8 Nieuws en beleid

Agroforestry levert cider op

12 Foto impressie donateursdag

De wereld onder- en bovengronds

14 H.J.E. van Beuningenbijdrage

Zes jaar samenwerken voor wetenschap

16 Lida Jannink Fonds doet schenking

€ 30.000 voor Twentse natuurontwikkeling

18 De periodieke schenking als optie

'Een hommage aan mijn overleden man'

20 Moment van Menop

Winterlandschap

22 Groepsgewijs of één voor één?

Onderzoek vergelijkt kapmethoden

25 Spreekwoord uit het Dierenrijk

Maak dat de ganzen wijs!

26 Onderzoekers ontdekken kantelpunten

Laat de rivier ons niet verrassen

28 De Boom van het Jaar

Leidse Ginkgo biloba wint verkiezing 2024

29 Nederlands Fruit Netwerk wil rassen redden

Cultureel erfgoed en genetische diversiteit

30 De Uitkijkpost: Vragenderveen

Uitkijken over levend hoogveen

32 Van Hemert tot Dingshof-Coldewey Fonds

Gereedschap voor Achterhoekse vrijwilligers

34 Natuurstemmen: Waterschap Limburg

Kruidenrijk grasland op de dijk

36 Herinneringen aan sneeuw

Natuurverschijnsel en bron van nostalgie

Landbouw en Natuur Niet óf-óf maar én-én!

In het nieuws volgt de ene crisis na de andere. Klimaat, stikstof, waterkwaliteit...

Zijn landbouw en natuur daarin nou echt elkaars tegenpolen, zoals het nu lijkt? Of heeft dat meer te maken met beleid en financiering?

Misschien zijn er integrale oplossingen die én meer biodiversiteit én rendement voor boer en landeigenaar én verbetering van de leefomgeving opleveren voor mens en dier.

Zeker is dat we het samen moeten doen. En dat de focus op beschermde natuur alleen niet het verschil gaat maken. Want natuur is niet alleen de 'beschermde' natuur – 20% van ons land. Maar natuur is bij ons om de hoek, en op het erf. Dat weten particuliere natuurbeheerders en agrariërs in het buitengebied – 60% van Nederland – al generaties lang.

Daarom zetten wij ons in voor particuliere landeigenaren en agrariërs die bijdragen aan natuur- en landschapsbeheer.

Dat doen we met onze campagne Natuur om de Hoek. En daarvoor hebben we uw hulp nodig!

Ga naar www.sbnl-natuuromdehoek.nl voor een gift of scan de QR-code.

Het seizoen van het schenken

December, de donkerste maand van het jaar, is er ook een van gezelligheid. Strooigoed in alle hoeken. Uitgebreid tafelen met een knapperend haardvuur aan. Bomen met lichtjes en ballen. Maar december is ook de maand van het geven en krijgen van cadeaus, het is het seizoen van het schenken. Bij de Sinterklaas- en kerstinkopen nemen veel Nederlanders een goed doel mee in het boodschappenmandje.

Als kersverse voorzitter van SBNL Natuurfonds weet ik mij verbonden met de natuur. Ik heb een grote passie voor landschapsbeheer, vooral gebaseerd op mijn ervaringen als jager. Af en toe voel ik heimwee naar het landschap zoals je dat vroeger zag: met meidoornhagen, poelen met luidruchtige kikkers in het voorjaar en overhoekjes met struweel. Weilanden vol grutto's en kieviten, en akkers vol veldleeuweriken en graspiepers.

Kleinschalige projecten maken een hoop verschil. Dat bewijzen ook de Achterhoekse vrijwilligers van de G.A. van der Lugt Stichting op pagina 32. Waar landschapselementen herrijzen in het landschap, stijgt onmiddellijk de biodiversiteit. SBNL Natuurfonds draagt hieraan bij op verschillende manieren: via onze fondsen, maar ook met ons nieuwe project Natuur om de Hoek, waarbij u particuliere landeigenaren zelf rechtstreeks kunt steunen. Daarnaast ondersteunt SBNL praktijkgericht, wetenschappelijk onderzoek, dat concrete handvatten biedt waarmee we de natuur verder helpen. Zoals het onderzoek van Etiënne Thomassen en zijn collega-onderzoekers naar uitkapbeheer (pagina 22).

Daarom doe ik, in deze donkere tijd, graag een beroep op u. Helpt u ons mee om de biodiversiteit te versterken en het landschap te verfraaien? In dit nummer vertellen gulle gevers (van pagina 14-19) waarom zij SBNL Natuurfonds ondersteunen. Van het financieren van wetenschappelijk onderzoek tot het realiseren van concrete projecten voor natuurontwikkeling en landschapsbeheer.

Langs deze weg wens ik u namens het bestuur en alle collega's van SBNL Natuurfonds fijne feestdagen. Ik kijk uit naar het nieuwe jaar en naar alle mooie projecten en onderzoeken die we ook in 2025 weer mogelijk zullen maken. Doet u mee?

Roelof Hemmen
Voorzitter SBNL Natuurfonds

NATUUR OM DE HOEK

Oude appelrassen terug dankzij ciderij

Midden in natuurgebied Groene Woud zijn Linder van den Heerik en Thekla Ahrens gestart met de aanleg van een agroforestrybedrijf, een landbouw-methode waarbij natuur en voedselproductie hand in hand gaan. Sinds vorig jaar beheren zij drie hectare grond, waar ze, ondersteund door Waterschap De Dommel, water, natuur en landschapselementen combineren met duurzame voedselproductie. Op 16 november gingen twee groepen donateurs van SBNL Natuurfonds en andere belangstellenden op veldexcursie naar de boomgaarden en de ciderij.

Linder van den Heerik doceert agro-ecologie en bodemkunde aan de Warmonderhof, een boerderijschool in Dronten. Hij heeft de afgelopen jaren op Tuinderij de Voedselketen geëxperimenteerd met landbouwsystemen die een antwoord kunnen bieden op de

uitdagingen van klimaatverandering. Naast zijn werk als docent en agroforestryadviseur richt Linder zich op de productie van oude appelrassen, speciaal voor cider. Samen met Thekla produceert hij onder de naam Ciderij 't Groenewoud heerlijke ciders voor zowel horeca als particulieren.

Extra fruitbomen en een hakhoutbosje

Er is al veel gebeurd: poelen zijn gegraven, hagen zijn geplant, en oude appelrassen zijn geënt voor de ciderproductie. Het zal echter nog enkele jaren duren voordat deze bomen volwassen zijn en vruchten dragen. Daarom willen ze op korte termijn extra fruitbomen gaan planten die eerder volwassen zijn. Hiervoor heeft Linder inmiddels contact gelegd met SBNL Natuurfonds om deel te kunnen nemen aan Natuur om de Hoek. Daarnaast worden er bomen geplant om een hakhoutbosje aan te leggen. Er zijn namelijk palen

en boomkorven nodig om de bomen te beschermen tegen vraat van reeën en schapen.

De vele eigenschappen van bomen

Bomen spelen een belangrijke rol in het verbeteren van de bodem. Ze zorgen dat de bodem meer water en voeding kan vasthouden. Tegelijk wordt de hoeveelheid water die de bodem tijdens extreme regen kan verwerken ook groter. Tijdens hoge temperaturen koelen bomen hun omgeving af. In een koude periode zorgen ze voor windschut. Zo beschermen planten en dieren om zich heen tegen extreem weer. Daarnaast bevorderen bomen de biodiversiteit. Tot slot slaan ze koolstof op, een belangrijke schakel in het verminderen van de effecten van klimaatverandering. Het landschap wordt daardoor veerkrachtiger in tijden van extreem weer.

Meer weten? <https://t-groenewoud.nl>

Nachtfort – een verborgen parel in de achtertuin van Utrecht

Sinds 2023 geeft Nachtfort nieuw leven aan het Fort Honswijk. SBNL Natuurfonds heeft hier sinds vorig jaar november haar kantoor. Nachtfort heeft een bijzondere bestemming gecreëerd die ruimte biedt aan werkplekken en evenementen. In een land dat steeds verder verstedelijkt en verdicht, wordt het effect van lichtvervuiling op de natuur en onze beleving van de nacht onvoldoende opgemerkt. Dit thema staat centraal in de programmering en thematiek van Nachtfort.

Het fort trekt nu al een diverse groep bezoekers, variërend van wandelaars en natuurliefhebbers tot ondernemers die hier de ruimte vinden om hun ideeën tot leven te brengen. Met de groeiende belangstelling organiseert Nachtfort steeds meer bijzondere evenementen, zoals streekmarkten en wilddiners. Het Winterdiner, dat binnen twee weken

uitverkocht was, krijgt een tweede editie in januari. Het zijn seizoensgebonden diners die, in samenwerking met SBNL Natuurfonds, de natuur verbinden met eten.

Eten wat de natuur biedt

Het fort ligt midden in het Utrechtse polderlandschap en wordt omringd door een grote verscheidenheid aan flora en fauna. Het is een plek die uitnodigt om de verbinding met de natuur te hervinden. Op het terrein groeien al diverse eetbare planten, zoals noten, vlierbessen, tamme kastanjes, zuring en brandnetel. Daarnaast werkt Nachtfort samen met de burens om biologische groenten en duurzaam vlees te verkrijgen. De ambitie is dat de keuken en eetbeleving bijdragen aan de voedseltransitie die nodig is voor een gezondere natuur en een beter klimaat, door te inspireren en vernieuwende verhalen te vertellen.

Het is koken en dineren met elkaar, aanschuiven aan lange tafels en eten van wat de natuur te bieden heeft.

In een andere wereld

Nachtfort maakt deel uit van het Unesco Werelderfgoed Hollandse Waterlinies en ligt aan diverse wandel- en fietsroutes, zoals het Klompenpad, de Jan Blanken fietsroute en het Waterliniepad. De toren van Fort Honswijk is van binnen zeer authentiek en kan enkel in de zomer worden bezocht, vanwege de beschermende functie voor een vleermuis-kolonie. Eenmaal binnen in de toren waan je je in een andere wereld – een herinnering aan hoe prachtig erfgoed in eigen land kan zijn. Iets wat we in Nederland soms vergeten. Samen met SBNL Natuurfonds organiseert Nachtfort in september 2025 een grootse Buitendag.

<https://www.nachtfort.nl/>

Verblijf tussen het wild op de Veluwe

In 2005 verkreeg SBNL Natuurfonds het landgoed Huis op de Bergen dankzij een schenking van mevrouw Van Vossen-Van Soest. Midden op het kleine landgoed in Doornspijk ligt Huis op de Bergen, een rietgedekte villa die door SBNL Natuurfonds wordt verhuurd. Het huis voor vier personen ligt majestueus op een heuvel midden tussen de naaldbomen en heidestruiken. Het heeft een robuuste, nostalgische inrichting met een eenvoudige keuken en is niet geïsoleerd. Verwarming gebeurt grotendeels door een houtkachel.

Beneden is een recent gerenoveerde badkamer met douche, toilet en vloerverwarming. Boven zijn er twee slaapkamers, elk met een 2-persoonbed en een elektrische radiator. Er is geen wifi en geen TV. Kortom, u heeft de tijd om eindelijk eens dat boek uit te lezen of eindeloos alle passerende reeën te observeren!

Landgoed Huis op de Bergen ligt op wandelafstand van Landgoed De Haere. Een uitgestrekt stuifzandgebied op de Veluwe, ten zuidwesten van 't Harde, waar een grote variatie aan vogels, reptielen en insecten leeft. In de buurt liggen veel schitterende natuurgebieden. Vanuit het huisje kunnen wandelingen en fietstochten

worden gemaakt. Een leuk uitje is ook een bezoekje aan de A. Vogel-tuinen op Landgoed Zwaluwenburg in 't Harde.

Meer weten?

Kijk op de website van www.natuurhuisje.nl/vakantiehuisje/80338

GIFTEN

In het derde kwartaal van 2024 hebben donateurs ons weer verrast met een extra ruime donateursbijdrage. Wij zijn hen erkentelijk voor hun trouwe steun. Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal kunt aftrekken? Dat kan door vijf

jaar lang een vast bedrag te schenken. U trekt uw gift vervolgens af van de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, neem dan contact met ons op. Wij regelen dit voor u. SBNL Natuurfonds is erkend als ANBI en draagt over de ontvangen giften geen belasting af.

ABONNEMENTSPRIJS STIJGT PER 1 JANUARI '25

De abonnementsprijs voor Mijn Natuur wordt per 1 januari 2025 verhoogd. De prijsstijging is, naast indexering, inherent aan de hogere papierkosten en de verhoging van de portokosten per 1 januari. De abonnementsprijs voor niet-donateurs wordt € 20 per jaar. Leden van agrarische natuurverenigingen, de Jagersvereniging en NOJG gaan € 18 per jaar betalen. Donateurs van SBNL Natuurfonds ontvangen het blad gratis.

Dit jaar meer wolvenaanvallen dan in 2023

Er zijn dit jaar meer wolvenaanvallen geregistreerd dan in 2023. Dat blijkt uit gegevens van BIJ12. Deze organisatie houdt voor de provincies het totaal aantal wolven bij en regelt schadevergoedingen als vee door wolven is aangevallen.

In de eerste negen maanden van dit jaar zijn er 491 wolvenaanvallen geregistreerd, tegenover 399 aanvallen in heel 2023. Het is mogelijk dat het werkelijke aantal wolvenaanvallen hoger ligt, want mensen zijn niet verplicht om melding te doen bij BIJ12. Daarnaast zijn alleen aanvallen meegeteld waarvan het zeker is dat de schade door een wolf is aangericht. Bij ruim 160 aanvallen in de afgelopen maanden blijft dat onduidelijk.

Uit de gegevens van BIJ12 blijkt dat de wolf vooral in Gelderland vaak toeslaat. In die provincie staat de teller op 237 wolvenaanvallen. Dat zijn er meer dan twee keer zoveel als in 2023. In Noord-Brabant neemt het aantal geregistreerde wolvenaanvallen juist sterk af.

Niet genoeg voorzorgsmaatregelen

Dit jaar is er door provincies al bijna 400.000 euro uitgekeerd, bijna evenveel als in heel 2023. In bijna alle gevallen hadden deze boeren volgens de gegevens van BIJ12 niet genoeg voorzorgsmaatregelen genomen, zoals het plaatsen van wolfwerende rasters en het 's nachts ophokken van vee.

Bron: NOS, 12/11/2024

Herstelmaatregelen verdroogde heidevennen hebben effect

Een halve eeuw geleden was het slecht gesteld met de heidevennen in Nederland. Door verzuring, vermesting en verdroging waren karakteristieke plantensoorten als oeverkruid en waterlobelia bijna verdwenen. Inmiddels gaat het in elk geval met het oeverkruid weer een stuk beter. Dat blijkt uit het cijfers van het Compendium voor de Leefomgeving (CLO).

Het aantal vindplaatsen van oeverkruid is sinds begin jaren tachtig van de vorige eeuw meer dan vervijfvoudigd, tot ruim 250 nu. Het aantal vindplaatsen van waterlobelia is met zo'n 20 nog steeds zeer beperkt, maar dat is al wel een stuk meer dan vijftig jaar geleden. Beide inheemse soorten zijn zeer zeldzaam in Nederland en staan op de Rode Lijst.

Geringe buffercapaciteit

Heidevennen zijn matig tot zeer voedselarme, kalkarme wateren, die in

de lage, natte delen van heidegebieden voorkomen. Ze hebben een geringe buffercapaciteit, waardoor verzuring een grote invloed heeft op de waterkwaliteit en daarmee op de natuur. Tot eind jaren tachtig hadden de vennen in Nederland erg te lijden onder verzuring, vermesting en verdroging. Sindsdien zijn zowel de neerslag- als de luchtkwaliteit en de hydrologische condities verbeterd en zijn herstelwerkzaamheden verricht om verzuring tegen te gaan.

Bron: H2O Waternetwerk, 31/10/2024

← Oeverkruid ©Christian Fischer CC BY-SA 4.0

↓ Waterlobelia ©Rolf Engstrand

Donateursdag in teken van ondergronds en bovengronds

De donateurs van SBNL Natuurfonds waren op 28 september uitgenodigd op Fort Honswijk, waar SBNL inmiddels alweer een jaar kantoor houdt. De dag stond in het teken van bodemleven, zowel ondergronds als bovengronds. Daarnaast bood de dag een mooie kans aan SBNL Natuurfonds om het prachtige erfgoed van het fort aan de achterban te laten zien.

Het werd een bijzondere dag met mooie verhalen van Ada Wille over de betekenis van de bodem voor biodiversiteit, en van Linder van den Heerik over agroforestry en het maken van cider van de hoogstambomen op zijn terreinen. Ook was er een excursie naar de burens van Fort Honswijk, de biologische moestuin Brassica. De donateurs ontvingen er na afloop van de rondleiding een mooi tasje met de daar geteelde groenten. Dat geschenk viel in de figuurlijke goede aarde. Tijdens de lunch werden de aanwezigen getraakteerd op een live performance van de Culemborgse natuurdichter Joost Hontelez; het werd een poëtische maaltijd.

Uniek Werelderfgoed

Tijdens de donateursdag was ook op het fort zelf een excursie georganiseerd over

de schoonheid en historie van dit unieke stukje UNESCO Werelderfgoed. Fort Honswijk, oorspronkelijk Fort Willem II geheten, maakte deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Al in 1841 begon men met de bouw van een torenfort met drie verdiepingen. Daarmee werd voorkomen dat een vijand over de Lek of de dijk naar het westen kon oprukken. In 1845 kwam hier de Lunet aan de Snel bij die het fort moest ondersteunen. In 1935 diende het fort korte tijd als concentratiekamp. Na de Tweede Wereldoorlog zaten er NSB'ers gevangen.

Eén theelepel gezonde grond

De afsluiter van de dag was de film *Onder het Maaiveld*, die werd ingeleid door een van de makers, Ignas van Schaik. Deze film maakt het ongeziene gezien. Hij inspireert en verwondert en geeft inzicht in de

bodem: een ondergrondse gemeenschap van wortels, larven, wormen, schimmels, bacteriën, amoeben en geleedpotigen. Wist u dat er in één theelepel gezonde grond meer levende wezens zit dan er mensen op aarde zijn?

De film *Onder het maaiveld* laat zien wat er voor onze bodem moet gebeuren door te focussen op de wereld om ons heen en de fascinerende wereld direct onder onze voeten. Eigenlijk is het bijzonder om je te realiseren dat we dag in dag uit achteloos over de natuur heen kijken die de basis vormt van ons bestaan op aarde. Na afloop van de filmvertoning werden de aanwezigen voorzien van een afsluitende borrel, waarna zij tevreden huiswaarts keerden.

TEKST: TRIX VAN VEEN

FOTO'S: SBNL NATUURFONDS

Zes jaar samenwerking leidt tot wetenschappelijke resultaten

Ongeveer zes jaar geleden ging SBNL Natuurfonds een nieuwe samenwerking aan. Ter nagedachtenis aan Hendrik-Jan van Beuningen, een van de oprichters van SBNL, creëerde het Stichting Elise Mathilde Fonds een bijdrage in zijn naam. Jaarlijks komt via deze impuls maximaal €50.000,- beschikbaar voor praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. Inmiddels is dankzij de H.J.E. van Beuningenbijdrage aan (aantal) onderzoeken geld toegezegd of uitgekeerd.

Het Stichting Elise Mathilde Fonds werd opgericht in 1935 door Elise Mathilde van Beuningen. Zijzelf stierf kinderloos, maar nakomelingen van haar familie vormen nog altijd het stichtingsbestuur. Volgens bestuursvoorzitter Albertien van der Hoeven is er in het verleden geen sprake geweest van een echt intensieve samenwerking, omdat haar organisatie daar niet op ingericht was. Maar, zo voegt ze eraan toe, ‘wij voelen veel voor SBNL, omdat mijn oudoom Henk-Jan aan het begin stond. Ook wat SBNL Natuurfonds doet, spreekt ons aan.’ Een wat intensievere betrokkenheid is daarom zeker haar wens, en met de komst van Margot van Sluit als eerste directeur nu ook mogelijk.

Niet op de bijrijdersstoel

Het stichtingsbestuur werkt met SBNL Natuurfonds samen op basis van vertrouwen. Albertien van der Hoeven: ‘Wat je tegenwoordig veel ziet, is dat fondsen graag zelf op de bijrijdersstoel willen zitten. Meesturen bij de inhoud van de aanvraag. Ik denk dat het juist voor dit soort aanvragen waanzinnig belangrijk is dat je niet stuurt. De expertise ligt bij de aanvrager. Het gaat om respect voor het gezag van de wetenschap. Je hoeft er zelf als leek niet meteen iets van te vinden. Maar we begrijpen wel dat een specifiek, klein onderzoeksthema een enorme impact kan hebben op het hele ecologische systeem. We voelen ons sterk betrokken

bij natuur en natuurbeheer. Maar we laten de beoordeling van de aanvragen over aan SBNL Natuurfonds. Daar hebben we vertrouwen in. Daarom hebben we met veel plezier weer bijgetekend.’

Brede criteria

In de praktijk komt het erop neer dat SBNL Natuurfonds een project voordraagt, en het bestuur van het Stichting Elise Mathilde Fonds hierop met ja of nee antwoordt. ‘Het ene onderzoek spreekt je misschien vanuit persoonlijk perspectief wat meer aan dan het andere. Bij sommige onderzoeken zit het al in de naam, zoals bij het onderzoek naar het paapje. Dat vogeltje klinkt al ontroerend.’ Verbaasd dat er ieder jaar nog weer nieuwe aanvragen binnenkomen, is Albertien van der Hoeven niet: ‘Nee, want de criteria zijn heel breed, dus het mag niet moeilijk zijn om projecten te vinden.’

Specifieke thema's

Tegelijk bieden die brede criteria ruimte voor onderzoeken die qua thema zo specifiek zijn dat er elders waarschijnlijk moeilijk financiering voor te vinden is. Zo wilde Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels (GKA) een paar jaar geleden graag een bijdrage voor een onderzoek naar de invloed van strokenteelt op de broedbiologie van de veldleeuwerik in de provincie Groningen.

‘Wij richten ons als fonds zelf op de regio's Utrecht en Rotterdam’, vertelt

De veldleeuwerik © Rudi Debruyne

Van der Hoeven. ‘Over de regio Groningen weten we veel minder. Dat is voor ons een goede reden om het bij SBNL Natuurfonds te laten. Ik weet zeker dat we als bestuursleden toen hebben moeten opzoeken wat strokenteelt is. Maar we dragen wel bij, want via een andere weg lukt het waarschijnlijk niet om zo'n onderzoek gefinancierd te krijgen.’

Het belang van een goede bodem

Soms zijn de aanvragers wel bekend, zoals in het geval van het Nationale Park De Hoge Veluwe. Bestuursvoorzitter Albertien van der Hoeven: ‘Daar gaven wij zelf als EM Fonds ook al geregeld aan. Soms slaan we een aanvraag over, maar juist deze sprak ons wel weer aan. Onderzoek naar de verbetering van de bodembioologie. Wij zijn juist als familie erg bezig met regeneratieve landbouw en het belang van een goede bodem en

‘Voor ons is dit een positieve samenwerking. Ook omdat het in de geest is van Hendrik-Jan.’

Albertien van der Hoeven op landgoed Anderstein.

Ook omdat het in de geest is van Hendrik-Jan. Wij ervaren het als het eren van een overleden familielid.’

Oprechte interesse

Volgens bestuursvoorzitter Albertien van der Hoeven zou haar oudoom trots zijn geweest op zijn eigen bijdrage. ‘Hij woonde in Langbroek, midden in de natuur. Hij was jager, de natuur was ontzettend belangrijk voor hem. Daarnaast verzamelde hij graag pelgrimstekens, en potten en pannen uit opgravingen. Dingen die financieel niet veel waard zijn, maar cultuurhistorisch en wetenschappelijk wel. Hij had een oprechte interesse voor wetenschap. Dat komt mooi samen met de wetenschappelijke insteek van deze bijdrage. En hij droeg SBNL een warm hart toe, dus ik weet zeker dat hij blij zou zijn geweest dat dankzij hem dit soort onderzoek nu mogelijk wordt.’

TEKST: MARLIES KOLTHOF

Het paapje © H. van Oosten

klimaatbestendige bossen. Dus dat is iets waarvan wij goed het nut van inzien en begrijpen dat er nog veel onderzoek nodig is.’ Al met al is het Stichting

Elise Mathilde Fonds dus blij met de samenwerking met SBNL Natuurfonds die zes jaar geleden begon. ‘Voor ons is dit een goeie, positieve samenwerking.

Gift vanuit Lida Jannink Fonds voor Twentse natuurontwikkeling

De Twentse textielindustrie wist zich zo'n anderhalve eeuw geleden nauw verbonden met de natuur. Een gedeelte van het geld, dat werd verdiend op de vlasakkers en in fabrieken, werd geïnvesteerd in landgoederen. In het Twentse landschap is dit tastbare erfgoed nog altijd op verschillende plekken aanwezig. Uit de nalatenschap van een Twentse textieltelg ontvangt SBNL Natuurfonds in de komende drie jaar jaarlijks € 10.000 ter ondersteuning van particuliere grondeigenaren in Twente met plannen voor natuurontwikkeling.

Lida Jannink werd geboren in 1863 als eerste kind van de Enschede textielfabrikant Engbert Jannink en Johanna ter Kuile. Zij is de oudtante van twee opa's van Hans en Jan-Willem Jannink. In 1936 stierf zij kinderloos en liet een fonds achter op haar eigen naam, in eerste instantie bedoeld om ervoor te zorgen dat de nazaten van de familie Jannink 'op het juiste pad bleven', vertelt Hans Jannink. 'Maar de sociale wetgeving in Nederland heeft het verschil tussen arm en rijk intussen veel kleiner gemaakt. Dat leidde ertoe dat er in de afgelopen 100 jaar eigenlijk nooit een bedrag is uitgekeerd uit het Lida Jannink Fonds.'

Toespitsen op de actualiteit

Een paar jaar geleden besloten de nazaten daarom om de doelstellingen van het fonds meer toe te spitsen op de actualiteit. 'Daarbij hebben we gekeken: wat zijn dan goede bestedingsdoelen?' zegt Hans. 'Uiteindelijk kwamen we uit bij doelen op maatschappelijk vlak, educatie, maar ook natuur. En kozen we voor SBNL Natuurfonds voor wat betreft het natuurdoel.'

'Textielfamilies waren vroeger op twee manieren bezig met landbouw en groen', vult zijn achterneef Jan-Willem Jannink aan. 'Oorspronkelijk kochten zij als 'linnenreiders' overtollig linnen van vlasboeren op en verhandelden dit. Later stuurden ze de productieketen aan, waarbij de boeren de doeken sponnen. Als laatste werd het vlas in de fabriek gesponnen, geweven en gebleekt.'

Lida Jannink

Een gift voor Twente

'Het verkregen vermogen investeerden zij weer in landgoederen, waar aandacht was voor natuurbeheer en natuurontwikkeling. We wilden de beschikbare gift voor natuur daarom graag verbinden aan Twente. SBNL Natuurfonds is al in Overijssel actief en kan daarom een faciliterende rol vervullen richting particuliere grondeigenaren die willen investeren in de groene omgeving. Zij zal het geld toewijzen aan groenprojecten binnen de context van de doelstellingen van SBNL, met Twente als geografische afperking.'

'Speldenprik'

Het beschikbare bedrag van in totaal € 30.000 noemt Hans zelf een 'speldenprik' om de Twentse natuur te helpen. 'We verwachten niet dat we de wereld gaan verbeteren met dit bedrag, maar wilden wel daar waar nodig een impuls geven aan particuliere eigenaren. We hopen dat het helpt om ze bewust te maken dat ook kleine projecten kunnen bijdragen aan meer biodiversiteit.' 'Vervolgens was ook de gedachte: ga je dit dan zelf organiseren?' voegt Jan-Willem toe. 'Die keuze was uiteindelijk vrij gemakkelijk. SBNL Natuurfonds heeft al een bestaande structuur, met fondsen op naam en jaarlijkse cycli om aanvragen te beoordelen. Zij hebben de ervaring en kunnen ervoor zorgen dat het geld op de juiste plek belandt. Dat was voor ons echt belangrijk.'

Met de paplepel ingegoten

Zowel Hans als Jan-Willem Jannink beheren beiden een landgoed dat nog altijd in het bezit is van de familie. Hans Jannink: 'De zorg voor de natuur hebben Jan-Willem en ik met de paplepel ingegoten gekregen. In de tijd dat het goed ging, werd er flink geïnvesteerd, aanvankelijk in vastgoed. Door de stadsbrand in Enschede in 1862 ging veel van dat vermogen verloren. Toen is gedacht, misschien is het slimmer om in natuur te investeren. Want als dat afbrandt, is het niet zo erg. Die waarde blijft wel. Natuurlijk speelde mee dat je erbij hoorde als je een landgoed had

Hans Jannink

Jan-Willem Jannink

ergens. Maar bezitten is één, beheren is iets anders. Als je geen affiniteit hebt met natuur, moet je er niet aan beginnen. Je moet er passie voor hebben.'

Een fysiek en emotioneel geschenk
'Ik denk dat het een absoluut cadeau is om dit soort prachtige gebieden in stand te mogen houden en door te geven aan

volgende generaties', vertelt Jan-Willem Jannink daarover. 'Natuurlijk zijn er verantwoordelijkheden en vraagt het inzet. Maar als je alles bij elkaar optelt is het een geschenk dat onze familie zo'n 180 jaar geleden heeft geïnvesteerd in groen en dat er door de jaren heen altijd generaties waren die zich om dit erfgoed bekommerden, zowel fysiek als emotioneel. Vandaar ook de gedachte om vanuit het Lida Jannink Fonds mede-particulieren in staat te stellen om hun groen te beheren, in stand te houden en weer door te geven. Op die manier leveren we allemaal een bijdrage aan het grote geheel.'

Hans vult aan: 'Het is voor de duurzaamheid en kwaliteit van leven belangrijk om de natuur op orde te hebben. Als wij met dit bedrag daaraan een kleine impuls kunnen geven, is dat heel mooi.'

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO'S: HANS EN JAN-WILLEM JANNINK

Familiefoto van de familie Jannink rond 1890. Lida Jannink (staand) is de tweede van links.

Periodieke schenking als hommage aan echtgenoot

Ieder jaar ontvangt SBNL Natuurfonds van veel donateurs een extra gift, bovenop de vaste donateursbijdrage. Een uitstekende mogelijkheid om dit te doen, is een periodieke schenking. Dory Hoijtink uit Helvoirt koos hiervoor: 'Ik doe dit als een hommage aan mijn overleden man, omdat hij jarenlang met veel plezier bij SBNL betrokken was.'

Midden jaren '90 raakte Jan van Vroenhoven in gesprek met de toenmalige voorzitter van SBNL. Hij vroeg hem om als vrijwillig adviseur actief te worden voor SBNL. Jarenlang ging Van Vroenhoven met 'het pontje over naar Wijk bij Duurstede', vertelt Dory Hoijtink. SBNL hield daar

destijds kantoor. 'Af en toe ging ik zelf mee naar bijeenkomsten. Ik heb daardoor verschillende mensen leren kennen. We droegen samen SBNL een warm hart toe. Dat doe ik nog steeds.'

Vrijheid

Dory Hoijtink groeide op in de Randstad. Samen met haar man kocht ze in 1971

een verbouwde boerderij in Helvoirt vlakbij de Loonse en Drunense duinen, met ongeveer 12.000 m² eigen grond. 'Mijn man was een Brabander. Hij wilde graag een moestuin en dieren. Ik kende dat van huis uit niet. Maar vanaf dag één dacht ik: die vrijheid, zo zonder burens, dat is zo geweldig. Vroeger, toen de kinderen hier nog

woonden, hadden we geiten, schapen, een pony, een paard, kippen, honden.'

Een lijst van vogels

Jan van Vroenhoven overleed in 2009. Dory Hoijtink: 'Nu woon ik hier alweer zo'n 15 jaar alleen. U begrijpt, af en toe groeit het mij letterlijk en figuurlijk boven het hoofd. Het vraagt veel aandacht.'

Natuur op het terrein rond het huis van Dory Hoijtink.

Maar ik blijf hier wonen. Ik hou een lijst bij van de vogels die hier gespot zijn, en daar is recent nummer 25 bijgekomen: de koperwiek. Op een ochtend zat hier ineens een heel stel achter het huis. Dat is natuurlijk geweldig om te zien.'

Niet te uitbundig

Ondanks het vele werk geniet Dory Hoijtink nog steeds enorm van haar prachtige bezit. 'Ik laat de natuur vooral de natuur. Het gras wordt gemaaid, maar niet te uitbundig. We gebruiken hier

Ik verlang naar een dik pak sneeuw. Maar ik weet niet of we dat nog eens meemaken.'

De natuur staat onder druk

SBNL Natuurfonds verricht belangrijk werk voor het behoud van de natuur, vindt Dory Hoijtink. 'De natuur staat onder druk. Ik zie ook hier steeds meer stallen verdwijnen, er komen huizen voor terug. Tegen kleine dorpskernen worden hele nieuwbouwwijken aan geplakt. Ik weet het, mensen moeten ergens wonen. Maar als ik naar de Randstad ga

geen bestrijdingsmiddelen. Ik heb gelukkig vrienden dichtbij die helpen. Die vrijheid, je leeft echt met de natuur. Je ziet de vogels. Ieder jaargetijde vind ik geweldig, ook nu de herfst en de winter.

en zie hoe weinig er over is van het Groene Hart, schrik ik echt. SBNL Natuurfonds probeert de natuur op een kwalitatief goed niveau te houden. Dat is natuurlijk superbelangrijk.'

Een plezierige bijkomstigheid

Dory Hoijtink besloot uiteindelijk tot een periodieke schenking, waarbij zij zich voor vijf jaar heeft vastgelegd voor een bedrag van € 2.000 per jaar.

'Langer durfde ik eerlijk gezegd niet aan. Ik ben inmiddels 82, dus ik weet niet hoe lang ik nog heb. Door de ANBI-status kan ik het van de belasting aftrekken. Dat vind ik een plezierige bijkomstigheid.' Ze maakt het geld stipt over op 10 oktober, de verjaardag van haar overleden echtgenoot. 'Ik voel me door die zorg voor de natuur nog steeds verbonden met SBNL. Daarom zie ik de periodieke schenking vooral als een eerbetoon aan mijn man die jarenlang met veel plezier zijn diensten bewees aan de stichting.'

TEKST: MARLIES KOLTHOF
FOTO'S: JAN PEETERS

FISCAAL VOORDEEL VOOR BEIDE PARTIJEN

Een periodieke schenking is een gift die je doet voor een langere periode, minimaal vijf jaar, en voor een vast bedrag per jaar. Deze vorm van schenken heeft zowel voor de gever als voor het goede doel fiscale voordelen.

Bij een periodieke schenking zijn de fiscale voordelen groter dan bij een eenmalige gift. De schenking wordt namelijk volledig in mindering gebracht op het belastbare

inkomen, zonder dat er een drempel of maximum geldt. Bij eenmalige giften is dit wel het geval. Hierdoor kun je als gever flink besparen op je belastingaangifte.

Daarnaast zijn ANBI's zoals SBNL Natuurfonds vrijgesteld van schenkbelasting. Zij betalen geen belasting over de periodieke schenking. De overeenkomst tussen de gever en het doel wordt officieel vastgelegd.

Een bijkomend voordeel is daarom dat de periodieke schenking beter planbaar is voor de ontvangende organisatie.

Wilt u door een periodieke schenking belasting besparen en tegelijk een bijdrage leveren aan de natuur? Neem dan contact op met SBNL Natuurfonds en maak een afspraak. Dat kan via de mail: sbnl@sbnlnatuurfonds.nl of telefonisch: (0318) 57 83 57.

MOMENT VAN MENOP

A photograph of a winter landscape. In the foreground, there are several trees heavily laden with snow, their branches drooping. The ground is covered in a thick layer of snow. In the background, more snow-covered trees are visible against a pale, overcast sky. The overall tone is cold and serene.

WINTER OP HET LAND

*Geluidloos kleeft de sneeuw het landschap dicht
De bomen dragen hun winterkleed rank en licht
Met glinsteringen in het witte winterlicht.*

*Beroering en geruis zijn nauwelijks te horen
Vrijwel niets gaat aan energie verloren.*

*Het land ligt stil en koud te zijn
Bedolven in rust, ongerept en rein.*

KEES DE KROON

A stylized, flowing white signature is written on the bottom right of the page, set against the snowy ground of the background image.

Etiënne Thomassen: 'We wilden de voor- en nadelen van beide methodes naast elkaar leggen op een objectieve manier.'

SBNL Natuurfonds draagt bij aan onderzoek naar 'stammenstrijd'

Wat is beter? Binnen een bos de bomen groepsgewijs kappen of juist individueel? Die vraag levert binnen het bosbeheer al jarenlang een soort 'stammenstrijd' op. Reden voor onderzoeker Etiënne Thomassen en zijn collega's om de voor- en nadelen van beide beheermethoden onder de loep te nemen. SBNL Natuurfonds honoreerde een verzoek om een bijdrage voor dit wetenschappelijke onderzoek met een bedrag van € 14.000,- vanuit het Nora Croin Michielsenfonds.

Het onderzoek werd opgezet door de Bosgroepen. Aanleiding was het tumult in de media een aantal jaren geleden over het toepassen van grootschalige vlaktekap, ook wel groepsgewijze kap genoemd. Hieruit ontstond het idee voor een vergelijkend wetenschappelijk onderzoek. Op de Veluwe, op de Brabantse Wal en in Drenthe zijn uitkapbossen en ‘regulier’ beheerde bossen geselecteerd en met elkaar vergeleken. Als referentie werd bosreservaten gekozen waarin helemaal geen sprake is van beheer.

Voor- en nadelen in kaart

De ideeën over bosbeheer zijn in de loop van de tijd veranderd. Was vroeger vooral de productiefunctie van het bos belangrijk, nu weegt ook de natuurwaarde mee. Daardoor wint zogeheten uitkapbeheer, waarbij individuele bomen tussen de andere worden weggehaald, aan populariteit. ‘Tegelijk is ook uitkap gewoon een manier om hout uit het bos te krijgen’, vertelt onderzoeker Etiënne Thomassen. ‘Maar dan op een manier waarbij het bos minder verandert, omdat er minder stevige ingrepen worden gedaan.’ Maar is uitkap dan ook echt beter dan vlaktekap? ‘We wilden de voor- en nadelen van beide methodes in kaart brengen, naast elkaar leggen op een objectieve manier. Op die manier wilden we extra kennis aan die aloude discussie toevoegen.’

Diversiteit onderzocht

Het onderzoek van de Bosgroepen concentreerde zich vooral op de diversiteit aan bomen binnen de verschillende bosbeheertypen. Er werden bomen gemeten en gerangschikt op soort. Zo konden de onderzoekers beoordelen hoe divers de bossen waren. Thomassen: ‘Daar kwam uit dat de uitkapbossen in dat opzicht het beste scoren, en met een behoorlijk verschil. Daarbij is overigens soms wel lastig te onderscheiden wat door de beheergeschiedenis komt en wat door het beheertype. In de uitkapbossen waren over het algemeen heel fanatieke bosbeheerders al een tijd lang actief. Misschien hadden zij ook wel zoiets moois neergezet, als ze niet per se met uitkap bezig waren geweest. Wat dat betreft is het een kip-en-ei-verhaal.’

Meer licht en warmte

Ook al verliest vlaktekap letterlijk en figuurlijk aan terrein, er zitten volgens de onderzoeker ook wel degelijk voordelen

Het uitkapbos op landgoed Schovenhorst in Putten diende als referentie.

aan deze vorm van bosbeheer. Thomassen: ‘Je verandert één plek binnen het bos heel sterk, en dat creëert kansen om te sturen als bosbeheerder. Je krijgt veel meer licht en warmte binnen. Daar profiteren soorten van die van licht en warmte afhankelijk zijn. Die kunnen op die manier gemakkelijker verjongen en dat levert hoge stamaantallen op.’ Groepsgewijze kap heeft volgens de bosonderzoeker nog een voordeel: er ontstaan interne bosranden, met verschillen in leeftijd en hoogte. ‘Dat levert belangrijke natuurwaarden op en dus een biodiversiteitsvoordeel, dat je mist als in een groot bosgebied alleen maar bomen staan in dezelfde levensfase.’

Uitkapbeheer creëert volgens Thomassen ook plekken met licht, maar veel licht is dat niet. ‘En dat is ook telkens weer een beetje de crux van de discussie, hoe cruciaal zijn licht en warmte voor het bos? En is het dan zo erg als je af en toe een groep opruimt?’ Groepsgewijze kap is volgens Thomassen wel negatief voor de bodemvorming en de nutriënten die in de bodem liggen opgeslagen. Uitkapbeheer is in dat geval gunstiger. ‘De opbouw van voedingsstoffen gaat door, ook bodemschimmels en bodembeestjes profiteren.’

Een soort parasol

In de discussie over uitkapbeheer en vlaktekap speelt uiteraard ook klimaatverandering een rol. Maar ook daarin zijn de bosbeheerders het vaak

niet met elkaar eens. Thomassen: ‘Je zou verwachten dat het bos graag bescherming wil tegen de instraling van de zon. Het bos ontwikkelt een bosklimaat doordat de bomen met al die kronen als een soort parasol fungeren. Dat houdt licht en warmte tegen en bij extreme hitte is dat gunstig. Ook de bosbodem droogt daardoor minder snel uit. Bij uitkap behoud je grotendeels die ‘overscherming’. Maar er bestaat ook een omgekeerde redenering: als je af en toe groepsgewijze kap doet, zaaïen de bomen beter uit. Die nieuwe bomen groeien op onder extremere omstandigheden. Dat zou goed kunnen zijn voor hun aanpassingsvermogen aan hitte. Die discussie is duidelijk nog niet uitgewoed.’

Dunnen of niet?

Onderzoeker Etiënne Thomassen: ‘Hetzelfde geldt voor de vraag: moet je in een bos dunnen, of moet je het met rust laten voor de klimaatverandering? Als je bomen weghaalt, worden voedingsstoffen en water verdeeld over minder bomen en hebben ze dus per boom meer. Daardoor worden ze sterker. Of moet je het juist dichthouden om het bosklimaat te bewaken? Daar wordt op dit moment veel onderzoek naar gedaan.’

Het belang van diversiteit

Wel pleit de onderzoeker voor zoveel mogelijk diversiteit. Hoe meer verschillende boomsoorten, hoe sterker het bos. ‘Dat komt tegenwoordig wel

Ook de Drentse Emmerdennen dienden als referentie voor uitkap.

duidelijk uit alle onderzoeken', geeft hij aan. 'Verschil in soorten werkt aanvullend, omdat de bomen in een ander deel van de bodem wortelen, of omdat de bladeren het licht anders opvangen of in een andere laag van het kronendak zitten. Ook vanuit de gedachte van klimaatverandering wordt diversiteit als heel belangrijk gezien. Want zelfs als je een soort verliest, zijn er altijd nog andere soorten die dat kunnen ondervangen.' Die diversiteit is dus via beide beheermethoden te realiseren.

Slim combineren

De onderzoekers zien in hun conclusie belangrijke voordelen voor uitkap, zeker met betrekking tot de klimaatbestendigheid van bossen. Daarnaast zien ze nog steeds kansen voor kleinschalige groepsgewijze kap. Thomassen: 'Dit kan duidelijk waardevolle resultaten opleveren die met uitkap net niet behaald kunnen worden. Bosbeheer in Nederland kent een ontwikkeling naar steeds volwassener, diverser en kleinschaliger uitkapbeheer. Kleinschalige groepsgewijze kap blijft wat mij betreft een belangrijke optie in de gereedschapskist van een bosbeheerder. Het gaat in feite om slim combineren.'

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO'S: ETIËNNE THOMASSEN

'Bosbeheer in Nederland kent een ontwikkeling naar steeds volwassener, diverser en kleinschaliger uitkapbeheer.'

Er werden metingen verricht in het Brabantse uitkapbos Bieduinen.

Maak dat de ganzen wijs

Volgens Van Dale betekent dit spreekwoord, net als bij de kat: 'Dat geloof ik niet'. De oogopslag van de kolgans straalt argwaan en zelfbewustzijn uit. Klinkklare spreekwoorden brengen spanning en maken de lezer of toehoorder alert. Alertheid is een eigenschap, die ook ganzen bezitten. Altijd staat er een op wacht bij een groep grazende soortgenoten.

Moeder de Gans

De gans is waarschijnlijk het eerste gedomesticeerde wilde dier. Amper uit het ei volgt het kuiken ieder wezen alsof het zijn moeder is. De houding van een gans is fier en statig, een toonbeeld van elegantie. Rechtopstaand met de lange nek is de associatie met de liefkozende menselijke bijnaam Moeder de Gans begrijpelijk. Die titulatuur gaat terug naar een Franse vertelling, waarbij een oude gans haar schare kindertjes op komische

wijze onderricht met verhaaltjes die tot de verbeelding spreken. Ingegeven door vermeende menselijke eigenschappen als vrouwelijke praatzucht en moederlijke zorgzaamheid.

Mooi en functioneel

Er is een vloed aan kinderboeken waarin dieren zich voordoen als mens. In de kleurenillustraties bij de tekst zijn deze dieren altijd op zijn mooist. Deze foto van de kolgans zou prima als inspiratie kunnen dienen. Eigenlijk zijn alle dieren mooi en functioneel. Natuurlijk zijn er ook best mooie mensen, maar tussen de uitersten lelijk en echt knap is het merendeel van de mensheid vooral buitengewoon verschillend van gezicht en postuur.

Natuurlijk leven

Feitelijk is de mens een kwetsbaar en onzeker schepsel. De lange periode van groei naar volwassenheid kennen wilde

dieren niet. Hun grondhouding is van meet af aan de 'struggle for life'. Het kind zijn geeft ons, nog onbekend met het leven als volwassene, gemoedrust, zorgeloosheid en fantasievolle verwachtingen. Maar het zorgelijke leven als volwassene verschilt uiteindelijk weinig met de strijd die wilde dieren fysiek van meet af aan kennen.

Dieren leven evenwel niet met het regime van de tijd. Zij zijn zich niet bewust van hun ontwikkeling en sterfelijkheid. Mensen daarentegen denken als ze oud worden steeds meer terug aan de zorgeloosheid en onschuld van hun jeugdige leven. Aan een gemoedstoestand in een aards paradijs voor al het leven. Anders dan realiteit van de natuur nu, die wij juist in ons land politiek en maatschappelijk verregaand aan het uitputten zijn.

TEKST: KEES DE KROON

FOTO: HARRY VAN EMDEN

Laat de rivier ons niet verrassen

Klimaatverandering zorgt niet alleen voor stijgende zeeën, maar stelt ook onze rivieren op de proef. Wageningse onderzoekers waarschuwen dat rivieren kwetsbaarder worden voor plotselinge, blijvende veranderingen, zoals een rivier die spontaan een nieuwe loop kiest. Dit gebeurt wanneer een kantelpunt wordt bereikt, door zelfs een kleine verschuiving in bijvoorbeeld waterpeil of stroming. Om dit soort verrassingen voor te blijven, is investeren in kennis over rivierdynamiek cruciaal. Zo kunnen we ervoor zorgen dat rivieren en mensen veilig blijven, ook bij een veranderend klimaat.

De Eems bij Heede (Duitsland)

Klimaatkantelpunten komen op allerlei gebieden voor: het smelten van het poolijs, het verdwijnen van tropische bossen en de verzuring van oceanen. De gevolgen kunnen zowel positief als negatief zijn. Wanneer een kantelpunt plaatsvindt is moeilijk in te schatten. ‘Dit kun je vergelijken met een burn-out’, legt deltaonderzoeker Ton Hoitink uit. ‘Alle voortekenen zijn er, maar het moment dat je de laatste tik krijgt die je over de rand duwt is niet te voorspellen.’

‘Badkuip’

Door klimaatverandering vallen periodes van hevige regenval steeds vaker samen met stormen. Rivieren moeten daardoor meer water afvoeren dan ze aankunnen. Dit vergroot de kans op overstromingen, vooral in gebieden waar mensen het landschap hebben aangepast met bijvoorbeeld dammen en rechte kanalen. Hoitink: ‘Dammen houden de natuurlijke aanvoer van zand en slib tegen. Dit sediment is juist nodig om een delta op peil te houden. Zonder die aanvoer zakt de delta langzaam weg, waardoor het land achter de dijken steeds lager komt te liggen. Dit creëert een soort ‘badkuip’, een laaggelegen gebied dat kwetsbaar is. Je wilt niet in een badkuip wonen als het water erbuiten stijgt.’

Verkeerd moment, verkeerde plek

Als alles op één moment op ‘de verkeerde plek’ samenkomt – storm, hevige neerslag, badkuipeffect – kan dat het hele systeem blijvend veranderen. Het is een voorbeeld van een kantelpunt. In een nieuwe studie

De Westerschelde bij Terneuzen

‘Kantelpunten zijn dus niet alleen maar negatief, maar kunnen we ook positief inzetten.’

hebben de wetenschappers gekeken naar de processen achter zo’n kantelpunt: wat gaat eraan vooraf, wanneer wordt zo’n kantelpunt verwacht en wat zijn de gevolgen? Dit helpt om beter te kunnen inschatten hoe we rivieren moeten beheren of juist op hun loop moeten laten in een veranderend klimaat.

Eems en Westerschelde

‘Naast het ontstaan van diepe erosiekuilen, hebben we naar nog drie kantelpunten gekeken,’ legt fysisch oceanograaf Roeland van de Vijssel uit: ‘Rivieren kunnen van loop veranderen, het water kan snel heel troebel worden, en kwelders kunnen verdrinken door bodemdaling en wegslijtende oevers. In de Eems heeft al een kantelpunt plaatsgevonden, waardoor de rivier nu blijvend

troebel is geworden en het hele ecosysteem is veranderd. Ook de Westerschelde zou mogelijk troebeler kunnen worden, maar heeft nog geen kantelpunt bereikt. Dat willen we voorkomen, dergelijk onderzoek helpt daarbij.’

Natuurlijke processen

Het goede nieuws is, er is ook een oplossing: het toelaten en herstellen van natuurlijke processen. ‘Dit vraagt om een duidelijke visie en de bereidheid om keuzes te maken,’ benadrukt Ton Hoitink. ‘Bijvoorbeeld door landbouwgrond tijdelijk niet te gebruiken en open te stellen voor aanvoer van zand en slib van de zee, of door van landbouw over te gaan op aquacultuur. Het verhaal van Nederland in 2120 (een visiestuk van de

WUR) is een inspirerend voorbeeld van een lange termijnvisie waarmee we ook onze riviersystemen gezonder en veiliger kunnen inrichten.’

Extra duwtje in de rug

‘Soms kan een extra duwtje in de rug nodig zijn om het natuurlijk herstel op gang te brengen’, vult Roeland van de Vijssel aan. ‘We weten steeds beter hoe de negatieve spiraal richting een kantelpunt werkt. Die kennis kunnen we dus ook gebruiken om de delta op het juiste moment de andere, goede kant op te duwen. We noemen dit ‘back tipping’. Kantelpunten zijn dus niet alleen maar negatief, maar kunnen we ook positief inzetten. De nieuwe studie geeft ook meer inzicht in hoe we dat kunnen bewerkstelligen.’

Het hele onderzoek is hier terug te lezen: www.nature.com/articles/s43017-024-00610-5

Bron: WUR, 14/11/2024

Zuid-Hollandse Ginkgo biloba is De Boom van het Jaar 2024

De 250 jaar oude Ginkgo biloba in de Hortus Botanicus in Leiden is de winnaar van de verkiezing van De Boom van het Jaar 2024. De boom met als titel ‘Levend fossiel in de moderne tijd’ kreeg 5.216 stemmen. Een stokoude Wayaká-boom op Bonaire werd tweede, een rode beuk in het Drentse Smilde derde. In totaal werden bijna 15.000 stemmen uitgebracht.

SBNL Natuurfonds organiseerde de nationale verkiezing voor de 7e keer op rij. De winnaar gaat door als de Nederlandse inzending voor de Europese equivalent Tree of the Year die al sinds 2011 plaatsvindt. SBNL Natuurfonds haakte aan in 2018.

Andere provincies

‘Het was leuk om te zien dat dit jaar andere provincies dan we gewend zijn het voortouw namen’, vertelt Maaïke Brasz namens SBNL Natuurfonds. ‘Zuid-Holland won voor het eerst. Maar ook de noordelijke provincies waren dit jaar bijzonder actief. Drenthe sprong als leider van het klassement uit de startblokken, maar kon die voorsprong helaas niet vasthouden. In Friesland waren ze bijzonder fanatiek via de sociale media. Uiteindelijk werd het een strijd tussen Zuid-Holland en Bonaire, die lange tijd gelijk opgingen. In de laatste week trok Leiden de winst overtuigend naar zich toe.’

Campagne door studenten

De campagne voor de Zuid-Hollandse Ginkgo biloba werd aangestuurd door

de 18-jarige Teun Honsbeek. Hij nam zijn medestudenten aan de Universiteit van Leiden mee in de strijd om de winst. Ook de regionale en lokale pers in de omgeving besteedde aandacht aan de verkiezing. Daarnaast verscheen Teun in het radioprogramma Max op 5.

Een 13e provincie

‘Wat dit jaar ook bijzonder was, was de inzending vanuit Bonaire’, aldus Maaïke Brasz. Het verhaal van de 1.000-jarige Wayaká-boom wist 2.836 stemmen binnen te halen. De ontdekker van de boom, bomenkenner Johan van Blerk, werd geïnterviewd in het radioprogramma Vroege Vogels. Maaïke Brasz: ‘Het is knap wat de inzenders aan enthousiasme voor deze boom hebben gegenereerd. De jury vond het zo’n mooi verhaal dat we dit jaar

duis voor het eerst een 13e provincie als deelnemer hadden.’

Veel media-aandacht

De Drentse ‘Rode beuk als symbool voor moed’ werd 3e met 1.041 stemmen. Zoals ieder jaar kon de verkiezing van De Boom van het Jaar rekenen op veel belangstelling van de landelijke, regionale en lokale pers. Bijzonder waren dit jaar ook vermeldingen in vakbladen, zoals De Houtkrant en Roots Magazine. De prijsuitreiking vond plaats op 3 december in de tuinkamer van de Hortus Botanicus in Leiden. Hierover leest u in het lentenummer van 2025.

Meer informatie over de verkiezing vindt u op: www.deboomvanhetjaar.nl.

FOTO: ROB VISSER PHOTOGRAPHY

Oudhollandse fruitrassen terug in het landschap

Het Nederlands Fruit Netwerk wil traditionele Nederlandse fruitrassen behouden door boomgaarden te inventariseren, fruitbomen te vermeerderen en te onderhouden. Het gaat om oorspronkelijk door kwekers veredelde rassen die vaak al in een ver verleden in grote lokale diversiteit zijn ontstaan.

Voorzitter Marcel Rutten van het Nederlands Fruit Netwerk: 'In ons archief zijn 1100 oudhollandse appelrassen bekend. Daaruit hebben we een selectie gemaakt van 280 rassen waarvan we weten dat die geteeld zijn. Zij zijn ons levende culturele erfgoed, een belangrijke bron van genetische diversiteit. Wij zijn nog op zoek naar 150 rassen.' Die staan in geriefboomgaarden (fruit voor eigen gebruik) op buitenplaatsen, kastelen, kloosters, landgoederen en oude boerderijen.

Vragenlijst en foto

'Als eigenaren van hoogstamfruitbomen menen een bijzonder oud ras te bezitten, stellen wij het op prijs dat ze zich melden. We sturen dan een vragenlijst en vragen een foto. De volgende stap is een bezoek. De kandidaat-rassen worden vervolgens door een panel van deskundigen beoordeeld en geverifieerd. De goedgekeurde rassen worden als Nederlands cultureel erfgoed vastgelegd. De geïnventariseerde rassen komen uiteindelijk beschikbaar in een doorzoekbare database.'

Samenwerking

Naast appels heeft het Nederlands Fruit Netwerk, opgericht in 2017, ook interesse in peren, kersen en

Enkele leden van het netwerk uit het hele land, links Marcel Rutten.

andere fruitboomsoorten. De opbouw van de collectie, de planning en de uitvoering wordt gedaan door leden van vijf landelijk gespreide pomologische verenigingen en een aantal particulieren met eigen collecties boomgaarden. Het netwerk was eind september gast van het Brabants Landschap tijdens een donateursdag in Liempde. De leden werken samen met een aan de Wageningen Universiteit gelieerde genenbank, die in Randwijk ook een proefboomgaard beheert.

Nieuwste technisch onderzoek

In het 'Nationaal plan in situ conservering genetische bronnen' uit 2020 is de ambitie opgenomen geen traditionele Nederlandse rassen meer verloren te laten gaan. 'Een uniek experiment', zegt Marcel bevlogen. 'We hebben inmiddels met DNA-analyse van 400 bomen

Oud appelras Sijden Hemdje. Locatie De Kruidhof. ©D.J. Bergsma

de afstamming gevonden. Zodoende zijn we in staat ze nog beter te classificeren, ze te vermeerderen, te planten en te onderhouden.' Op de tafels liggen tientallen soorten. Alleen al een genot om de namen te lezen en er een betekenis bij te fantaseren. Voor wie de interesse met het

bio-culturele erfgoed deelt: meld je als je een appelboom of andere fruitsoort weet te staan die mogelijk oud of bijzonder zou kunnen zijn. Meer informatie is te vinden op: deoerakker.nl/nl/oerakker/nederlands-fruit-netwerk.htm

TEKST EN FOTO: KEES DE KROON

Uitkijken over een uniek hoogveengebied

Drie kilometer ten oosten van het Achterhoekse kerkdorp Vragender, tussen Lichtenvoorde en Winterswijk, ligt een uniek hoogveengebied, het Vragenderveen. Hoogveen dat nog leeft. In Nederland is nog geen honderd hectare levend hoogveen meer over. Een gedeelte van de in totaal 110 hectare wordt al 65 jaar met succes beheerd door de Stichting Marke Vragender Veen (SMVV), de oudste agrarische natuurbeschermingsorganisatie in Nederland.

Landbouw in de jaren '30

Het Vragenderveen is een restant van een moerasgebied dat zich over een groot deel van de Achterhoek en aangrenzend Duitsland uitstreckte. Het veen werd door boeren gebruikt om turf en geriefhout te winnen. Eind vorige eeuw

is een herstelplan gemaakt om de waterstand in het veengebied te verbeteren. Daarvoor zijn dammen aangelegd en is het veen in compartimenten ingedeeld. Daardoor zijn er verschillende waterhoogten. Het plan is succesvol, want het zeldzame hoogveen groeit weer. De bufferzone rond het veen komt sterk overeen met het landschapspatroon van de landbouw in de jaren '30. Dat is gedaan om de cultuurhistorische waarden van het veen te behouden.

Zeldzame flora

De bufferzone herbergt een bijzondere flora. In de geplagde delen groeien diverse zeer zeldzame soorten waaronder het vleesetende plantje de Kleine zonne-dauw en verscheidene zeggensoorten. Op één plek zijn kiemplanten aangetroffen van de Rijsbes. Buiten het 'veen' is deze soort nog nooit gevonden. De percelen worden door het verschrallingbeheer steeds soortenrijker. Op diverse locaties groeien Holpijp en Veldrus. Beide soorten zijn kwelindicatoren.

Toename van bijzondere broedvogels

Onderzoek naar broedvogels in het gebied, dat al 28 jaar wordt verricht, laat duidelijke veranderingen zien. Door de aanleg van nieuwe singels profiteren soorten zoals de spotvogel, braamsluiper, tuinfluiter en fitis. Ook soorten die een voorkeur hebben voor ruigte en struweel nemen toe, zoals bosrietzanger, kleine karekiet, grasmus en sprinkhaanzanger. Het meest in het oog springend is de kolonisatie van de bufferzone door water- en moerasvogels.

Kijken vanaf 15 meter

In het najaar van 2014 heeft de SMVV een vrij toegankelijke Natuur-ObservatiePost geplaatst aan de rand van het Vragenderveen. Vanaf deze 15 meter hoge observatiepost kunt u het veen overzien. Verschillende panelen geven informatie over ontstaan, flora en fauna van het gebied. U bereikt de observatiepost door het pad vanaf P-plaats in oostelijke richting te bewandelen tot het einde. (430 meter)

Meer informatie over bijvoorbeeld toegangstijden via: www.vragenderveen.nl

1. De leden van de werkploeg in Winterswijk tonen het nieuwe gereedschap, dat ze mede dankzij het fonds konden aanschaffen.

2. In een dichtgegroeide poel had de boomkikker het moeilijk, omdat vissen de eieren opvraten. De poel is ondieper gemaakt door de vrijwilligers, de biotoop is verbeterd en de vis weggevangen. Daarna “explodeerde” de boomkikkerpopulatie.

3. Op verschillende plekken past de stichting sinus-beheer toe. Maaien in gedeelten. Dat maakt het voor insecten, vlinders, amfibieën en wild mogelijk om over te springen naar een gedeelte dat nog niet gemaaid is.

4. Hoe krijg je gemaaid hooi van een doordrenkte natte bodem? Een sleepzeil biedt uitkomst.

Gereedschap voor hoeders van het kleinschalige coulisselandschap

Kleine stukjes bijzondere natuur mogen niet verloren gaan, vond Gerardus van der Lugt uit Borculo 60 jaar geleden. Hij richtte er een naar hem genoemde stichting voor op. Met veel gedrevenheid zetten vrijwilligers zich nu in om die kleine natuurterreinen in de Achterhoek te beheren en te behouden. Met succes.

Ze doen belangrijk werk, vindt het Van Hemertfonds, dat SBNL Natuurfonds in beheer heeft. Daar klopte de Winterswijkse werkploeg aan voor een donatie om gereedschap te kunnen aanschaffen. Het antwoord was zonder meer ja. Secretaris Henk Graven van de G.A. van der Lugt Stichting, zoals de organisatie officieel heet, is er bijzonder blij mee. De werkploeg kan er beter door functioneren. Dat komt uiteindelijk de kleinschalige natuur ten goede.

Voor toekomstige generaties

De stichting werkt nog steeds in de geest van de oprichter. 'Wij zien ons als de hoeders van het kleinschalige Achterhoekse coulisselandschap. Dat moet behouden blijven, zodat ook de toekomstige generaties hiervan kunnen blijven genieten', zo omschrijft secretaris Henk Graven de doelstelling van de stichting. Met haar zorg voor juist het kleinschalige onderscheidt ze zich van de grote natuurorganisaties.

Vijftien natuurterreintjes

De stichting bekommert zich om vijftien kleinere natuurterreinen met prachtige namen als D'n Leeg'n Könningstool, de Italiaanse meertjes of het Hartelergoorbos. In totaal omvat het bezit 29 hectare. De meeste terreintjes zijn niet overdreven groot, al zitten er ook een paar bij van twee tot drie hectare. Het is van alles wat met kleinschalige natuur- en landschapselementen zoals houtwallen, singels, beekbegeleidende bossen, kleine bosjes, poelen, natuurlijke weiden, akkers en meer.

Dergelijke kleinschalige gebiedjes vallen tussen de wal en het schip, blijkt uit de woorden van Henk Graven. Voor de grote terreinbeherende organisatie zijn ze te klein om ze met hun personeel en machines efficiënt te onderhouden. 'Als wij het beheer niet zouden doen, verwilderen die gebieden. Ze groeien dicht met berk, els en wilg. Dat wil je niet', benadrukt Henk Graven.

Er komt nog meer bij

Henk Graven ziet aankomen dat er binnen afzienbare tijd nog diverse terreintjes bijkomen. Verschillende particuliere eigenaren maken zich zorgen over hoe het in de toekomst verder moet met de grond, die ze nu nog zelf beheren. Dat wordt een last, die ze op een gegeven moment niet meer zelf kunnen dragen. Toch willen ze graag dat hun stukje natuur behouden blijft. Enkele terreineigenaren hebben daarom in hun testament opgenomen dat de grond naar de stichting gaat, zodat ze de zekerheid hebben dat het natuurterreintje in stand blijft en beheerd wordt.

Botanische lichtpuntjes

De natuur heeft het moeilijk. Dat merkt de secretaris ook bij de terreinen, maar tegelijkertijd zijn er ook lichtpuntjes. Uit monitoring blijkt dat verschillende terreintjes inmiddels botanisch gezien zijn verbeterd. Hij noemt als voorbeeld twee terreinen die van kruidenrijk grasland zijn opgewaardeerd naar het ecologisch belangrijkere vochtig hooiland met meer soortenrijkdom. De gevlekte orchis bloeit er net als de gele ratelaar. Vlinders zoals het landkaartje, de kleine

vuurvlieder en het icarusblauwtje zijn er neergestreken. Ook verschillende soorten kikkers, zoals de boomkikker, en het wild voelen zich er thuis.

35 vrijwilligers

De stichting beschikt momenteel over 35 vrijwilligers, die regelmatig de handen uit de mouwen steken bij het onderhoud aan de terreinen. Het werk varieert van het verwijderen van bramen, varens en vogelkers en hooien tot het afzetten van houtwallen, of het opschonen van poeltjes. 'Ze doen het graag,' constateert Henk Graven. 'Ze hebben hart voor het Achterhoekse landschap. Het spreekt hen aan dat ze bij wijze van spreken in hun eigen achtertuin bezig kunnen zijn met beheer en onderhoud. Ze hebben eer van hun werk.' Dat heeft zijn weerslag op de animo om als vrijwilliger aan de slag te gaan. 'We hebben geen problemen om vrijwilligers te vinden,' constateert de secretaris tevreden.

Donaties

Voor de werkploeg uit Winterswijk, die de laatste jaren behoorlijk is gegroeid, was het lastig om steeds zo'n 25 kilometer verderop in Mariënveld gereedschap op te halen in de centrale werkschuur. Daaruit kwam de vraag naar voren om eigen gereedschap, die in een schuur in Winterswijk kon worden opgeslagen. SBNL Natuurfonds doneerde 2.000 euro, Natuur en Milieu Gelderland kwam met 500 euro over de brug.

TEKST: HANS SIEMES

FOTO'S: HENK GRAVEN

Dijken voor veiligheid én biodiversiteit

Er wordt veel gediscussieerd, geschreven en nagedacht over de natuur. In de rubriek Natuurstemmen spreekt Oswin Schneeweisz met denkers, schrijvers en experts over verschillende manieren waarop je naar natuur kunt kijken. Deze keer: André Smeets, adviseur waterkeringen bij het Waterschap Limburg.

Zo'n vijf jaar geleden begon dit waterschap intensief te experimenteren met kruidenrijke dijken. Het is een interessant leerproces, want wat werkt en wat werkt niet? Hoe belangrijk is de samenstelling van de bodem? Wat is de invloed van het klimaat? André Smeets, adviseur

waterkeringen bij Waterschap Limburg blikt terug op de afgelopen vijf jaar.

Veiligheid voorop

Smeets: 'Op zich zijn de resultaten positief, maar we hebben ook veel geleerd in de afgelopen vijf jaar. Het is echt een kwestie van voortschrijdend inzicht, maar

dat maakt dit project ook zo interessant. We hebben bijvoorbeeld geleerd dat een te vette toplaag in een dijklichaam niet goed is om de kruiden tot ontwikkeling te brengen. Daarom experimenteren we nu met een toplaag van zavel, dus minder vette, wat zanderige, grond, want die heeft een lager zogeheten lutum-percentage.

← Waterschapsadviseur André Smeets

kleine gebiedjes. Dan krijg je al snel te maken met de kosten versus de baten. Dat is toch een moeilijk verhaal gebleken.'

Verweven en verknoopt wortelnetwerk

André Smeets: 'Tegenwoordig gebruiken we steeds de oude top laag als die in een goede conditie is en gebruiken we minder vette grond als we die nieuw moeten aanvoeren. De oude zoden schrapen we af. Dan verliest de top laag wat concurrentiekracht. Zo verbeteren we de startpositie voor kruiden. Die gedijen nu eenmaal beter op een wat armere grond met minder concurrentie van grassen. De sterkte die we verliezen door een minder vette top laag, compenseren we dankzij een sterk wortelende vegetatie en heel diverse wortelstelsels. Zo ontstaat ondergronds een sterk verweven en verknoopt wortelnetwerk dat de dijk stevigheid geeft. En meer soortenrijkdom geeft ook een lager risico.'

Extremere weersomstandigheden

De invloed van het klimaat en extremere weersomstandigheden is nog wel een punt van zorg. 'We hebben de afgelopen zomer gezien dat een soortenrijke dijk goed bestand is tegen veel regen', aldus de adviseur waterkering van het Waterschap Limburg. 'Ook tijdens een droge hete zomer gedijen de kruiden en grassen goed. Ze maken immers zo'n uitgebreid wortelstelsel dat ze niet snel het loodje leggen.'

Over langere periodes kijken

Smeets: 'De vraag is nog wel wat er gaat gebeuren als zo'n dijk, bij extreem weer en overstromingen, echt langere tijd onder water staat. Wat voor gevolgen heeft dat voor de stevigheid? Stel je voor dat tijdens een periode van extreem hoogwater een dijk zes weken ononderbroken geheel of deels langere tijd onder water staat. Wat doet de vegetatie dan? Op dat moment zal het wel sterk genoeg blijven, maar wat gebeurt er in het seizoen erna? Komen die soorten dan weer terug? We hebben dit gelukkig nog niet meegemaakt, maar we weten dat de toekomst daar wel naartoe koerst. En wij dijkbouwers zijn nu eenmaal gewend om over langere periodes te kijken. Wij willen weten wat een dijk doet over vijftig jaar of honderd jaar. Wat wij doen is niet voor morgen, maar voor de toekomst.'

TEKST: OSWIN SCHNEEWEISZ

FOTO'S: ARCHIEF SBNL NATUURFONDS (VOORBEELDEN BLOEMDIJKEN) EN WATERSCHAP LIMBURG (ANDRÉ SMEETS)

'De vraag is nog wel wat er gebeurt als zo'n dijk echt langere tijd onder water staat.'

Daar groeien kruiden nu eenmaal beter op. Als je de juiste mengsels kiest, is zo'n dijk ook even sterk als traditionele dijken. Want biodiversiteit is mooi en belangrijk, maar veiligheid staat bij ons altijd voorop.'

Flinke stappen

Ons land telt zo'n 17.500 kilometer dijken. Op al die strekkende meters kunnen met een diverse, kruidenrijke bekleding flinke stappen gezet worden voor de biodiversiteit. 'Ik twijfel er niet aan dat dit in de toekomst ook veel meer gaat gebeuren', vertelt de waterschapsadviseur. 'Bij alle waterschappen staat biodiversiteit namelijk inmiddels hoog op de agenda. Met de aanleg van al die hoogwaterbeschermingsgebieden komen er ontzettend veel extra mogelijkheden bij.'

Stroomversnelling

André Smeets: 'Het is een goede zaak dat inmiddels vanuit het HWBP (het nationale Hoogwaterbeschermingsprogramma)

het project Future Dikes is opgestart. De eerste fase is recent afgerond en ook daaruit blijkt overduidelijk dat een soortenrijke dijk net zo sterk kan zijn als een traditionele, met gras begroeide dijk. Dus wij gaan in Nederland nog heel veel soortenrijke dijken tegemoet. De aanleg van nieuwe soortenrijke dijken komt in een enorme stroomversnelling.'

Concurrentie van bestaande vegetatie

Aan nieuwe dijken heeft Smeets bij het Waterschap Limburg geen gebrek. Langs de Maas wordt een grote hoeveelheid opvanggebieden voor hoogwater aangelegd. Ook worden bestaande dijken versterkt, soms in combinatie met rivierverruimende maatregelen. 'We werken momenteel op twee fronten: op nieuwe dijken en op oude dijken, waar je altijd met de concurrentie van bestaande vegetatie te maken hebt. Oude dijken stellen meer eisen aan een specifiek en zorgvuldig beheer op vaak

Verandert een wit sneeuwdek in een vage herinnering?

In de winter van '78/'79 was ik 9 jaar oud en woonde ik in Drenthe. Het waren op z'n zachtst gezegd barre tijden. Bij temperaturen onder nul schaatste ik op het wegdek voor ons huis, omdat in onze straat niet werd gestrooid. Half februari werd het hele noorden getroffen door storm en zware sneeuwval. Mijn dorp was onbereikbaar. Ik kon gelukkig te voet naar school en zat met één andere leerling in de klas. De sneeuwduinen waren zo hoog dat we de ramen van de woonkamer sneeuwvrij moesten maken. Zijn dit soort herinneringen voorgoed verleden tijd?

Sneeuw is meer dan alleen een natuurverschijnsel. Het is ook een bron van nostalgie. Een witte kerst. Sleetje rijden en een sneeuwpop maken. Of, zoals wij deden, een hele muur bouwen van enorme sneeuwkogels en je erachter verschuilen om anderen te bekogelen met sneeuwballen. Dit soort idyllische herinneringen worden steeds zeldzamer. Klimaatverandering heeft een enorme impact op de hoeveelheid en de kwaliteit van sneeuwval, zowel in Nederland als elders in Europa zoals in de Alpen. De gevolgen zijn verstrekkend, ecologisch en economisch.

Van ijsnaald en ijskristal naar sneeuwvlok

Om sneeuw te vormen heb je drie hoofdingredienten nodig: wolken,

temperaturen onder het vriespunt en de aanwezigheid van stofdeeltjes. Deze stofdeeltjes zijn vergelijkbaar met bloem in cakebeslag, ze brengen alles samen. De waterdruppels in de wolk bevriezen bij een temperatuur onder het vriespunt. Ze veranderen in kleine ijsnaaldjes. Deze omzetting vindt meestal plaats tussen -5°C en -20°C . Het moet dus flink koud zijn op de hoogte van de wolk.

Unieke vorm

Maar de naaldjes alleen zijn nog niet voldoende om sneeuwvlokken te vormen. Daarvoor zijn de stofdeeltjes nodig. De ijsnaaldjes hechten zich aan het oppervlak van het stofdeeltje dat langzaam helemaal gevuld raakt. Een ijskristal heeft zich gevormd. Deze heeft altijd zes punten, maar de vorm is uniek voor ieder kristal.

Onder invloed van de wind klitten de ijskristallen aan elkaar en zo ontstaat een sneeuwvlok.

IJskoude regendagen

Door klimaatverandering warmt Nederland in rap tempo op. Iedere 10 jaar stijgt volgens het KNMI de temperatuur in de

winter met bijna een halve graad. Een dag waarop vroeger sneeuw viel, is nu vaak net te warm om sneeuw te geven. Je ziet daarom steeds vaker ijskoude regendagen met temperaturen van een paar graden boven nul. In de winters van 2013/2014 en 2019/2020 viel er nauwelijks een vlok natte sneeuw.

Groene winters in het verschiet

Begin jaren '80 kende ons land 30 tot 35 sneeuwdagen per jaar. Op dit moment ligt dat aantal op 20. Dat betekent overigens niet dat de sneeuw per se moet blijven liggen. Ook natte sneeuw of een paar verdwaalde sneeuwvlokken worden meegeteld als sneeuwdag. De dikte van het sneeuwdek neemt eveneens af. Vaak is de bodem te warm voor de sneeuw om te blijven liggen. Volgens klimaatscenario's van het KNMI daalt de hoeveelheid dagen met sneeuw in 2100 in het slechtste geval naar hooguit één per jaar. We zullen het in de toekomst dus soms jarenlang zonder een wit landschap moeten stellen.

Gevolgen voor de wintersport

In de Alpen, waar ook veel Nederlanders graag op wintersport gaan, is de situatie nog ernstiger. Door de stijgende

temperaturen schuift de sneeuwgrens op naar boven. Een groep onderzoekers schetste begin dit jaar een somber beeld in het wetenschappelijke tijdschrift Nature Climate Change. Als de gemiddelde temperatuur op aarde met twee graden stijgt, moet 53 procent van de skigebieden in Europa vrezen voor onvoldoende

sneeuw in het wintersportseizoen. Met name in de lager gelegen gebieden wordt skiën onmogelijk. Stijgt de temperatuur zelfs nog verder, met vier graden, dan ligt er in 98 procent van de Europese skigebieden niet meer voldoende sneeuw. Ook de inzet van kunstsneeuw is dan geen optie meer. Bovendien vergt het maken ervan veel water en elektriciteit. Erg duurzaam is dat niet.

Isolerende functie

Sneeuw speelt een belangrijke rol in ons ecosysteem. Het fungeert als isolator voor de bodem en beschermt op die manier planten en bodemleven tegen extreme kou. Met name in de Alpen zijn sommige flora- en faunasoorten afhankelijk van een met sneeuw bedekte winteromgeving. Bij gebrek aan sneeuw dringt de kou dieper de bodem in en richt dan meer schade aan. De afname van sneeuw, in combinatie met de stijging van de temperatuur, kan dus leiden tot verlies van unieke biodiversiteit.

‘Watertorens’

Daarnaast speelt sneeuw een belangrijke rol in onze waterhuishouding. Wereldwijd zijn er 78 watersystemen waarvan gletsjers en sneeuw de voornaamste zoetwaterbron

zijn. Deze systemen worden ‘watertorens’ genoemd. Het stroomgebied van de Rijn is een voorbeeld van zo’n watertoren. De smeltende sneeuw vult de rivier en daarmee ook meren en andere waterservoirs in de lente en de zomer. Minder sneeuw betekent minder smeltwater en kan op termijn leiden tot watertekorten.

Negatieve spiraal

Tot slot heeft sneeuw nog een belangrijke functie: het weerkaatst zonlicht en zorgt op die manier voor afkoeling. Is de sneeuw afwezig, dan absorbeert de aarde meer zonlicht. Je kunt dus gerust spreken van een negatieve spiraal: minder sneeuw zorgt voor meer opwarming, en meer opwarming zorgt voor nog minder sneeuwval. Reden waarom wetenschappers terecht veel onderzoek doen naar de effecten van afnemende sneeuw- en ijsvlaktes op aarde.

Voorbereiden op droogte

Dan rest de vraag: hoe gaan we om met deze veranderingen? Het verhaal van de overgang naar duurzame energiebronnen, minder uitstoot en actief herstel van ecosystemen mag inmiddels bekend worden verondersteld. In Nederland is

het vooral de landbouw die zich met een meer natuurinclusieve beplanting kan voorbereiden op langere periodes van droogte, versterkt door minder smeltwater vanuit de Alpen.

Wordt een wit sneeuwdek in Nederland steeds zeldzamer? Ja, helaas wel. Maar wordt sneeuw daarmee ook een vage

herinnering? Dat hoeft gelukkig niet per se. Laten we dankbaar zijn voor de uitvinding van foto- en filmcamera's. Want dankzij deze uitvinding kunnen we in ieder geval nog tot in lengte van jaren wegdromen bij de idyllische wintertaferelen in dit artikel.

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO'S: HANS MENOP

Behoud de natuurlijke uitstraling

met Van Vliet Duurzaamhout

VAN VLIET
DUURZAAMHOUT.NL

Laat je inspireren

+31 (0)343 454 400

info@duurzaamhout.nl

duurzaamhout.nl

